

№ 33 (482)
Верасень 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Валанцёры: летнік
у Смалянах –** стар. 2
- **Асоба ў краязнаўстве:
малады даследчык Вілейшчыны
С. Макарэвіч –** стар. 3
- **Імя ў летапісе: казацкі
палкоўнік Крычэўскі –** стар. 7-8

Пасляваенны час, адукацыя для ўсіх

У мінулым годзе свет пабачыў зборнік дакументаў «Послевоенное восстановление системы народного образования в Браславском, Докшицком, Глубокском, Миорском, Поставском, Шарковщинском районах (1944 – 1950 гг.)», які з'яўляецца другой кнігай пра сацыяльна-эканамічнае і культурнае развіццё заходніх раёнаў Віцебскай вобласці ад часу іх вызвалення (чэрвень 1944 г.) да заканчэння першага пяцігадовага плана ўзнаўлення і развіцця народнай гаспадаркі БССР.

У зборнік увайшло 107 дакументаў, у тым ліку 103 – з фондаў Дзяржархіва ў Глубокім, 4 – з фондаў Дзяржаўнага архіва Віцебскай вобласці. Усе яны друкуюцца ўпершыню.

Чытачам нашай газеты прапануем вытрымкі з прадмовы гэтага выдання, якія ўтрымліваюць шэраг цікавых звестак.

Аднаўленне сістэмы народнай адукацыі пасля вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў летам 1944 г. Браслаўскага і Докшыцкага раёнаў з'яўляецца адной з першасных задачаў нармалізацыі жыцця гэтых рэгіёнаў.

Варта мець на ўвазе, што згодна з умовамі Рыжскай дамовы 1921 г. тэрыторыя сучасных Браслаўскага, Докшыцкага, Глыбоцкага, Мёрскага, Пастаўскага, Шаркаўшчынскага раёнаў Віцебскай вобласці па верасень 1939 г. належала Польшчы. Новае адміністрацыйна-тэрытарыяльнае дзяленне было ўстаноўленае тут пасля ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР. У склад створанай Вілейскай вобласці 15 студзеня 1940 г. увайшлі Браслаўскі, Глыбоцкі, Мёрскі, Пліскі, Пастаўскі і Шаркаўшчынскі раёны.

Пасля ўз'яднання заходніх абласцей з БССР на іх тэрыторыі пастановай ЦК КП(б)Б «Аб мерапрыемствах па арганізацыі народнай адукацыі ў заходніх абласцях БССР» ад 1 снежня 1939 г. прадугледжвалася: «...Увесці на ўсёй тэрыторыі заходняй абласцей Беларускай ССР усеагульную абавязковую бясплатную адукацыю. У гарадах – за 7 класаў сярэдняй школы, на вёсцы – за пачатковую школу.

(Заканчэнне на стар. 4)

У Быхаве прайшло свята беларускага пісьменства

На фотаздымках Анатоля БУТЭВІЧА: паломнікі на Святым полі каля вёскі Сталовічы Баранавіцкага раёна і памяtnы знак у горадзе Быхаве, прысвечаны Баркулабаўскаму летапісу

На тым тыдні...

✓ **27 жніўня** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адкрылі фотавыстаўку «**Бачнае – Невымоўнае**», якая складаецца з прац педагогаў кафедры фатаграфіі Мастацкага ўніверсітэта ў Познані. Выстаўка, падрыхтаваная ў супрацоўніцтве з Інстытутам Польскім у Мінску, працягнецца па 14 верасня.

✓ **28 жніўня** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адкрылі выстаўку народнага майстра Вольгі Бабурынай «**Правы выцінанкі**» (мастацкае ўвасабленне «Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека»).

Выцінанка звычайна ўспрымаецца як традыцыйнае народнае мастацтва выразанна з паперы, але сёння яна засвойвае новыя прасторы нашага жыцця. Пакідаючы за сабой асноўныя свае прынцыпы – стылізацыю, шматразовае складванне, тэхніку выразання і выкарыстанне натуральных матэрыялаў – выцінанка развіваецца. Так узнікла серыя з 30 працаў, кожная з якіх адпавядае аднаму артыкулу «Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека».

✓ **28 жніўня** ў Мінскай гарадской ратушы адбылося адкрыццё персанальнай выстаўкі «**Святло майго горада**» члена Беларускага саюза мастакоў Алеся Шатэрніка. На выстаўцы прадстаўленыя працы з фондаў Нацыянальнага мастацкага музея, Беларускага саюза мастакоў і з калекцыі аўтара.
Выстаўку можна наведаць да 29 верасня.

✓ **29 жніўня** Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы запрасіў на ўрачыстае адкрыццё другой чаргі новай экспазіцыі «**Шляхі**».

Стваральнікі імкнуліся на якасна новым узроўні прадставіць творчасць Песняра ў лёсавызначальны для Беларусі 1920-я гг., раскрыць драматургічную спадчыну пісь-

менніка і яе ролю ў развіцці нацыянальнага тэатра, адлюстраваць жыццё паэта ў Мінску, які стаў для Купалы родным горадам з 1919 па 1941 гг.

✓ **29 жніўня** ў Музеі гісторыі горада Мінска адкрылі фотавыстаўку «**Мінское время**» Народнага фотаклуба «Мінск». На выстаўцы прадстаўлена каля 60 фотаздымкаў з відамі горада канца XIX – пачатку XX ст. Гэта здымкі невядомых фатографіаў канца XX ст.; кадры Мінска, разбуранага вайной, зробленыя ваенным карэспандэнтам У. Лупейкам; Мінск сённяшні і Мінск, якога ўжо няма, у аб'ектывах Я. Казюлі, В. Раковіча, В. Сядых, У. Няхайчыка, В. Жураўкова, Л. Дзянісавай, С. Кавалёва.
Выстаўку можна наведаць да 30 верасня.

✓ Штогадовае традыцыйнае свята «**Песняй вітаю я вас!**» Дзяржаўнага літаратурна-метарыяльнага музея Якуба Коласа і сёлета не стала выключэннем. **31 жніўня** свята, прымеркаванае да Дня ведаў, сабрала аматараў творчасці паэта: менавіта ў Цэнтральным дзіцячым парку імя Максіма Горкага размяшчалася сядзіба Я. Коласа, дзе паэт напісаў ці пачынаў пісаць некаторыя са сваіх твораў.

Мэта свята – прыцягнуць увагу да творчасці народнага паэта Беларусі, даць магчымасць сустрэцца з сынам песняра і вядомымі сучаснымі літаратарамі.

У сёлетняй іпрэзе ўзялі ўдзел старшыня Мінскага грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі» Міхась Пазнякоў, паэт, намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Полымя» Уладзімір Мазго, беларускі паэт і перакладчык Уладзімір Скарынкін, пісьменнік Дзмітрый Дземідовіч, а таксама маладзейшыя – Віктар Жыбуль і Людміла Клачко.

У ДOME-музеі паэта працуе выстаўка «**Вучні Якуба Коласа**».

Вынікі смальянскага лета

3 5-га па 10-е жніўня ў вёсцы Смальяны Аршанскага раёна прайшоў валанцёрскі летнік, зладжаны ГА «Беларускі камітэт ICOMOS».

Смальяны знаходзяцца за 20 кіламетраў ад трасы Мінск-Масква і ўяўляюць сабой вельмі цікавы гісторыка-культурны комплекс, дзе ў прыгожым суладдзі ўжо шмат стагоддзяў пераплятаюцца заходнія і ўсходнія матывы тутэйшай архітэктуры. Тут стаяць руіны замка Сангушкаў XVII ст., руіны барочнага касцёла і, дзякуй Богу цэлы, будынак таксама барочнай праваслаўнай царквы XVIII ст., руіны царквы XIX ст. і драўляная жылая забудова таго ж часу. Тут жа на мясцовых могілках знаходзіцца магіла знакамітага філамата, навукоўца, асветніка Тамаша Зана.

Аднак на сёння сітуацыя з помнікамі ў Смальянах склалася няпростая. Турысты сюды наведваюцца нячаста, нягледзячы на зручнае геаграфічнае размяшчэнне і такое напаўненне аб'ектамі. Да таго ж, сёлета ў красавіку ледзь не быў знішчаны будынак дамініканскага кляштара пры касцёле, які збу-

давалі хутчэй за ўсё ў XVIII ці пачатку XIX ст. Кляштар быў моцна перабудаваны ў 1930-я, тут размяшчаліся розныя калгасныя ўстановы, а апошнія некалькі гадоў увогуле пуставаў. У выніку было прынятае рашэнне яго разбурыць з-за аварыйнага стану. І толькі розгалас у прэсе спыніў знішчэнне на палове «справы».

Задачай летніка было распрацаваць план мерапрыемстваў па захаванні і кансервацыі аб'екта.

Адразу па азнаямленні з мясцовасцю стала зразумела, што немагчыма разглядаць руіны кляштара (на самой справе вельмі моцна перабудаванага, пабуранага і «непрэзентабельнага») па-за кантэкст касцёла і ўсёй гістарычнай забудовы Смальянаў.

Таму першасна былі праведзеныя абмеры ўсіх гістарычных аб'ектаў вёскі і апісаная драўляная забудова цэнтральных вуліцаў. На працягу

летніка ў Смальянах працавалі групы па зборы ўспамінаў мясцовых старажылаў аб часе забудовы, гістарычных падзеях, зменах у архітэктурным абліччы і ландшафце месца.

На падставе сабранай інфармацыі будзе распрацаваная і пададзеная на разгляд навукова-метадычнай Рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь прапанова аб ўнясенні ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў гістарычнага цэнтра Смальянаў як цэласнага комплексу ўнікальнай гістарычнай забудовы, нязменнай з канца XIX ст.

Дадаткам будучы ісці прапановы па кансервацыі і адаптацыі руінаў кляштара як часткі агульнага комплексу. Прапановы распрацоўваюцца з тым разлікам, каб іх рэалізацыя больш чым на 50 % магла быць выкананая сіламі валанцёраў і зацікаўленых асобаў.

Праект прапановаў будзе падрыхтаваны і перададзены ў Міністэрства культуры ў канцы верасня 2013 г.

Разам з асноўнымі працамі былі праведзеныя апісанне і індэксацыя двух гістарычных могілак у Смальянах. Інфармацыя пра іх хутка з'явіцца на сайце www.niekrpali.by. Таксама валанцёры прынялі ўдзел у добраўпарадкаванні тэрыторыі Спаса-Праабражэнскай царквы – аднаго з найцікавейшых помнікаў Смальянаў.

ГА «Беларускі камітэт ICOMOS» дзякуе ўсім валанцёрам: Валянціне Кароткінай, Яўгеніі Быц, Івану Дашкову,

Лізавета Дубінчынай, Надзеі Клемянцэнак, Дануце Грынё, Паліне Куколь, Аляксандры Гваздзёвай, Марыі Страхалет, Дзіяне Серадзюк, Лізавета Андрэйчанка. Асабліва падзяка архітэктарам – Зміцеру Савельеву, Андрэю Вярыгу, Таццяне Цярэшчанка. А таксама святару Спаса-Праабражэнскай царквы айцу Аляксандру – за прытулак і цяпленне.

Цімох АКУДОВІЧ
Фота Лізаветы ДУБІНЧЫНАЙ

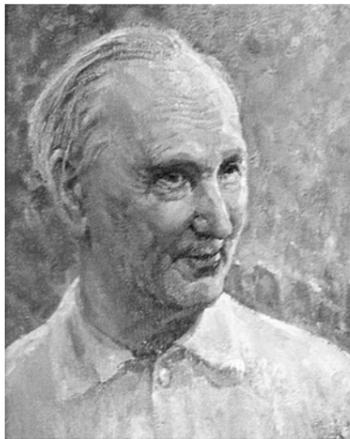
Дабрачыннасць

Сядзіба садавода Івана Сікоры

Краязнавец, арганізатар пленэраў памяці Язэпа Драздовіча, грамадская дзяячка Ада Райчонак з мястэчка Германавічы Шаркаўшчынскага раёна нядаўна перадала райвыканкаму сядзібу беларускага садавода Івана Сікоры, што знаходзіцца ў вёсцы Малыя Алашкі. Нагадаем, што «Краязнаўчая газета» распавядала пра выдатнага навукоўца яшчэ ў першыя гады выдання.

Ада Эльеўна разам з паплечнікамі ўратавала дом ад разбурэння (сваякі Сікоры прадавалі яго на дровы) і адрамантавала. Прыблізна дзесяць гадоў таму сябры культурна-асветніцкага цэнтра імя Язэпа Драздовіча, якім кіруе А. Райчонак, набылі сядзібу І. Сікоры, падтрымлівалі там парадак, аднавілі інтэр'ер дома.

«Іван Паўлавіч быў мне сябрам, я глядзела на яго як на вялікага чалавека. Да канца жыцця мы сябравалі. Я не магла дапусціць, каб яго хата пайшла з малатка... Куплялі мэбля, падобную на тую, якая была ў Івана Паўлавіча. Сабралі бібліятэку: вядома, не той багаты кнігазбор, што ў

Партрэт Івана Сікоры
(мастак Віктар Крук)

яго быў, але ўсё ж...», – успамінае А. Райчонак.

Сябры цэнтра імя Драздовіча і іншыя неабыякавыя людзі штогод збіраліся на таллаку, каб падтрымліваць парадак на сядзібе садавода. Ды падтрыманне яе ў належным стане патрабуе вельмі шмат высілкаў. Ада Эльеўна, якая летась адсвяткавала 75-гадовы юбілей, прызнаецца, што гэта стала занадта цяжка.

Сімвалічная цырымонія перадачы адбылася 19 жніўня

пад час свята «Яблычны Спас», што праводзіць райвыканкам у Малых Алашках. Разам з дакументамі на дом А. Райчонак перадала дзяржаве частку асабістага архіва Івана Сікоры: перапіска з навукоўцамі, лісты да настаўніка Георгія Мядзюхі, занатоўкі навуковых доследаў.

У вёсцы Малыя Алашкі знаходзіцца Дзяржаўны музей Івана Сікоры. Родны дом садавода ўвойдзе ў яго склад і будзе даступны для наведнікаў. Нагадаем чытачам, што Іван Сікора – беларускі садавод-самавук. Нарадзіўся ў 1885 г. у вёсцы Малыя Алашкі былога Дзісенскага павета. Скончыў Краснагорскую двухгадовую настаўніцкую школу, курсы настаўнікаў у Кракаве. Вучыў дзяцей у роднай вёсцы, быў звольнены польскай адміністрацыяй за выкладанне па-беларуску.

Пасля звальнення пачаў працаваць садаводам у абшарніка Пшадзвецкага ў мястэчку Варапаева Пастаўскага павета. Садаводства І. Сікора засвоіў самастойна. Да канца жыцця займаўся селекцыянаваннем. Вывеў каля 500 гатункаў яблынь, 100 гатункаў ігрушаў, многія гатункі сліваў, бэзу, ружаў. У многіх садах заходняй Віцебшчыны спеюць яблыкі гатунку «Памяць Сікоры» – яны смачныя і добра захоўваюцца.

Ягоны сын Віктар Сікора пры нямецкай акупацыі быў сябрам Саюза беларускай моладзі і таемнай Беларускай незалежніцкай партыі. Пасля прыходу Чырвонай арміі ўзначаліў антысавецкі партызанскі атрад. Адседзеў дзесяць гадоў у ГУЛАГу, вярнуўся ў 1954 г. Жыў у Малых Алашках, памёр у 2008 г.

Паводле інфармацыі
Кастуся ШЫТАЛЯ
(Westki.info)

Спадчына ў небяспецы

Сумна і сорамна

Крыжа-Узвіжанская царква была болей за сто гадоў таму пабудаваная ў вёсцы Замошша сённяшняга Асіповіцкага раёна, у колішнім цэнтры воласці. Пабудова была драўлянай і з'яўлялася тыповым, сціплым паводле архітэктурнага рашэння храмам у несапраўднарускім стылі. Царква перажыла і Першую, і Другую сусветныя войны, а ў канцы 1940-х гадоў была перавезеная ў Асіповічы, дзе і дагэтуль прымае вернікаў. Гэта адна з самых старых пабудоваў у горадзе і самы стары праваслаўны храм на Асіповіччыне.

Царкве, відавочна, патрабавалася рэстаўрацыя. Але ж уласнік яе (РПЦ) вырашыў зрабіць замест рэстаўрацыі рэканструкцыю. Напэўна, гэта адбылося таму, што рэканструкцыю можна даручыць звычайным будаўнікам, а не запрашаць спецыялістаў з Мінску.

У выніку атрымалася, што сціпая вясковая царква ў вельмі шаноўным узросце была перароблена ў нешта гламурнае. Новае аздабленне, якога тут ніколі не было, і ўвогуле – не ўжывалася ў драўляным дойлідстве на гэтай зямлі, скажае вобраз храма, ідзе насуперак навакольнаму асяроддзю і гістарычнай праўдзе.

Балюча і сорамна ад такіх рэканструкцыяў, ад таго, што і цяпер, у XXI стагоддзі ўласнікі старажытных пабудоваў не разумеюць неабходнасці захоўваць спадчыну сваіх продкаў.

Юрый КЛЕВАНЕЦ, г. Асіповічы
Фота Дзмітрыя САУРЫЦКАГА і аўтара

На фота Сяргея Райчонака («Кліч Радзimy»): Ада Райчонак (справа) перадае дырэктару Дзяржаўнага музея І. Сікоры Наталлі Перхуровіч дакументы на дом і асабісты архіў Івана Сікоры

Багатая Мазыршчына

(Заканчэнне.
Пачатак у № 31)

Гэлета 18 лютага споўнілася 105 гадоў з дня нараджэння Фёдара Языковіча, аднаго з арганізатараў і кіраўнікоў падполля і партызанскага руху на тэрыторыі Палескай вобласці (з 1938 па 1954 год цэнтрам Палескай вобласці быў Мазыр).

Фёдар Міхайлавіч нарадзіўся ў вёсцы Старое Залітвінне Рагачоўскага павята Магілёўскай губерні (цяпер Кіраўскі раён). Пасля смерці бацькі юнак застаўся за старэйшага ў сям'і. У адзінаццаць гадоў працаваў ужо пастухом у кулака, дапамагаў карміць сям'ю, дзе было яшчэ чацвёра дзяцей.

Кастрычніцкая рэвалюцыя грывнула, калі Фёдару было чатырнаццаць. У той час дзеці рана станавіліся дарослымі. Падлеткам ён арганізоўвае чытанне газет сярод сялянцаў. У 1919 годзе паступае ў Рагачоўскае рамеснае вучылішча, затым заканчвае курсы настаўнікаў у Магілёўскім настаўніцкім інстытуце. У 1923 годзе Фёдар Міхайлавіч становіцца загадчыкам хатычытальні ў роднай вёсцы, а ў 1936 годзе заканчвае Вышэйшую камуністычную сельскагаспадарчую школу Беларусі імя Леніна і яго накіроўваюць на працу ў Заслаўскі раён. Пазней ён быў назначаны

Ф. Языковіч

дырэктарам Рэспубліканскай школы старшыняў калгасаў.

Жыццёвы шлях Фёдара Міхайлавіча быў цесна звязаны з Палесем. У 1938 годзе партыя прыняла план меліярацыі беларускага Палесся і, для ўзмацнення Палескага абкама КП(б)Б вопытнымі арганізатарамі, Фёдар Міхайлавіч у верасні 1939 года быў накіраваны ў Мазыр, цэнтр Палескай вобласці. Ён вельмі добра зарэкамендаваў сябе на новай пасадзе, але ўсё разам абарвала вайна.

З першых дзён Вялікай Айчыннай Ф. Языковіч знаходзіўся на фронце, быў камісарам кавалерыйскай групы, кавалерыйскай і стралковай дывізіяў. У лютым 1943 года быў адкліканы з арміі для падпольнай працы ў тыле ворага і назначаны сакратаром Палескага падпольнага абкама КП(б)Б, адначасова выконваў абавязкі камандзіра Палескага партызанскага злучэння.

За кароткі тэрмін Ф. Языковіч шмат зрабіў для арганізацыі падпольнай барацьбы. 7 красавіка 1943 года ў баі каля чыгуначнай станцыі Брыньва па лініі Брэст-Гомель ён загінуў смерцю героя. Пасмяротна ўзнагароджаны ордэнам Леніна. На месцы яго гібелі, паміж чыгуначнымі станцыямі Брыньва і Старушкі па лініі Калінкавічы-Лунінец, ўстаноўлены абеліск, а на будынку чыгуначнай станцыі Старушкі знаходзіцца мемарыяльная дошка.

Яго імя яшчэ ў час вайны была названая партызанская брыгада, а затым школа і вуліца ў Мазыры.

Мазырская зямля багатая таксама і на творчых людзей, пра якіх пойдзе гаворка ў наступным артыкуле.

Ніна ЦЮЛЕНЕВА,
бібліятэкар сектара
краязнаўства Мазырскі ЦРБ
імя А.С. Пушкіна

У тэатры «Зьніч»

Тэатр аднаго актёра «Зьніч» запрашае на спектаклі новага сезона!

16 верасня на сцэне тэатра для маленькіх глядачоў разыграюць лялечны монаспектакль «Дзівосныя авантуры паноў Кубліцкага ды Заблоцкага». Выканаўца – Вячаслаў Шакалідо.

Увечары – паэтычны монаспектакль «Красёныя жыцця» паводле паэмы «Новая зямля» Якуба Коласа. Выканаўца – Алесь Кашпераў.

17 верасня ўвазе глядачоў прапануецца музычна-драматычны монаспектакль «Пачакай, сонца!» паводле рамана «Маруся Чурай» Ліны Касцюк і твораў еўрапейскай паэзіі ў перакладзе Ніны Мацяш. Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца – Галіна Дзягілева, кампазітар – Алесь Залётнеў.

18 верасня маленькіх аматараў тэатра запрашаюць пакатацца на «Вясёлай каруселі». Выканаўца – заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава пры музычным суправаджэнні Дар'і Неўмяржыцкай (цымбалы).

Увечары Вячаслаў Статкевіч пры музычным суправаджэнні Сяргея Сарокіна (гітара) разыграюць на сцэне музычна-паэтычны спектакль «У краіне свеглай...» паводле твораў Максіма Багдановіча.

19 верасня ў чароўнае падарожжа пакліча маленькіх глядачоў герой спектакля «Мой Маленькі прынц», паводле твора Антуана дэ Сэнт-Экзюперы і вершаў П'ера Беранжэ ў перакладзе Ніны Мацяш. Выканаўца – Раіса Астразінава.

Увечары – паэтычны монаспектакль «Прыпадаю да нябёс» паводле твораў Яўгені Янішчыц. Выканаўца – заслужаная артыстка

Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава, музычнае суправаджэнне – Дар'я Неўмяржыцкая (цымбалы).

23 верасня ўвазе ўдзячных глядачоў у выкананні Вячаслава Шакалідо прапануюць лялечны монаспектакль «Граф Глінскі-Папялінскі».

Увечары на сцэне тэатра монаспектакль «Нобіль – Барвяны Уладар» паводле апавесці «Сівая легенда» Уладзіміра Караткевіча. Выканаўца – заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Шалестаў.

24 верасня – монаспектакль «Пяюць начлежнікі». Рэжысёр-пастаноўшчык – Тацяна Падай, выканаўца – Галіна Дзягілева.

25 верасня Раіса Астразінава разыграе на сцэне філасофскую казку «Маленькі анёлак» паводле вершаў Кармэн Барнос дэ Гаштольд.

Увечары ўвазе глядачоў прапануюць паэтычны монаспектакль «Не праклінай, што я люблю» паводле рамана «Родныя дзеці» Ніла Гілевіча. Выканаўца – Мікалай Лявончык, музычнае суправаджэнне – Дар'я Неўмяржыцкая (цымбалы).

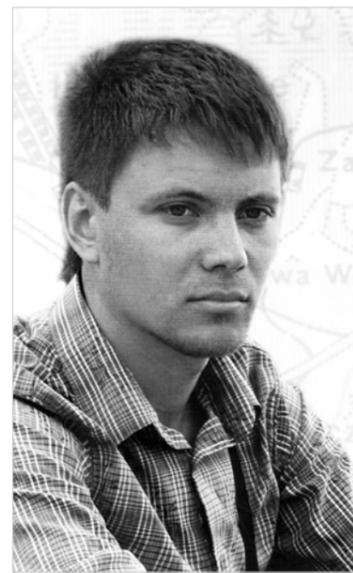
26 верасня – драматычны монаспектакль «Абранніца» паводле «Маленькіх трагедыяў» Аляксандра Пушкіна ў перакладзе на беларускую мову Рыгора Барадудзіна. Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца – Галіна Дзягілева.

27 верасня ўвазе глядачоў прапануюць паэтычны монаспектакль «Красёныя жыцця» паводле паэмы «Новая зямля» Якуба Коласа. Выканаўца – Алесь Кашпераў.

Спектаклі праходзяць у Тэатральнай зале культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15-й гадзіне, вечаровыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне (017) 331-75-53.

Адкрыцці Вілейскай старонкі

«Край мой верасовы, дзе нарадзіўся я, // Сёння прабудзіўся песняй салаўя, // Ты са мной у сэрцы, любая мая – // Родная бацькоўская зямля», – гэтыя радкі завярашаюць песню Івана Лашуткі «Край мой верасовы», якая і дала назву кнізе дасведчанага краязнаўцы Сяргея Макарэвіча. Абсягі выдання тлумачыць выдавецкая анатацыя: «У кнізе распавядаецца пра жыццёвыя шляхі творчых асобаў з роднай для аўтара Вілейшчыны. Краязнаўчыя эсэ прадстаўляюць партрэты нашых сучаснікаў і людзей з мінулага: пісьменнікаў, мастакоў, краязнаўцаў... Уздымы і падзенні, спраўджанні і не да канца спадзяванні, якія на іх ускладзіліся. Яны розныя, але ім усім пашчасціла нарадзіцца ці працаваць у краі верасоў».

Кніга напісаная журналістам. Пра гэта сведчыць і арсенал жанраў, якія выкарыстоўвае С. Макарэвіч у сваім зборніку: інтэрв'ю, карэспандэнцыя, нарыс. Аўтар здолеў максімальна раскрыць тэму літаратурна-мастацкай гісторыі Вілейшчыны. Можна смела адзначыць, што ў гэтым клопаце С. Макарэвіч пайшоў шмат далей за сваіх папярэднікаў. І цяпер, калі б рабілася новае выданне гісторыка-дакументальнай хронікі Вілейскага раёна «Памяць», то без кнігі «Край мой верасовы» ўжо нельга было б абйсціся.

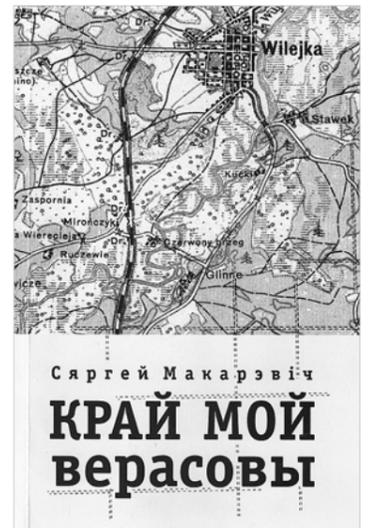
З цікавасцю чытаецца артыкул «Вілейка і рэдакцыйныя будні Максіма Танка» (з горада класік беларускай літаратуры звязаны яшчэ з сярэдзіны 1920-х).

Падрабязна распавядаючы пра працу Максіма Танка ў вілейскай газеце, С. Макарэвіч яшчэ і выбудоўвае шэраг тэмаў, над якімі, магчыма, следам папрацуюць гісторыкі літаратуры, танказнаўцы. Малады даследчык звяртае ўвагу на шэраг дэталей і акалічнасцяў, якія раней проста былі па-за ўвагай. Нельга без хвалявання чытаць і другі нарыс, які фактычна прадаўжае танкаўскую тэму, – «Адчуваю сябе лішняй сярод пісьменнікаў...» пра Ганну Новік. «З першымі вершамі Ганна Аляксееўна выступіла ў 1937 годзе на старонках «Беларускага летэпісу» і «Калоссяў». Тады яна завочна пазнаёмілася і з Максімам Танкам, які стаў

яе хросным бацькам у літаратуры», – піша С. Макарэвіч, пачынаючы расповед пра пакутлівы лёс заходнебеларускай паэткі. Пакутлівы і таму, што, доўгія гады займаючыся літаратурай, яна так і не змагла рэалізаваць сябе ў творчым, ды і ў жыццёвым плане таксама. Услед за нарысам С. Макарэвіч змяшчае ў кнізе лісты Г. Новік да Максіма Танка. Эпістальны напоўнены драматычнымі ўнутранымі перажываннямі, болям, слязьмі, няпростымі ноткамі сумненняў, нават – высокай трагедычнасцю. «Дарагі таварыш Танк. Прабачце, што турбую Вас, але напала такая хандра, панізіўся маральны стан і к таму закралася сумненне адносна ацэнкі першай маёй апавесці, якой Вы, магчыма, яшчэ і не чыталі. А я аб ёй думаю», – піша Г. Новік 23 лютага 1956 года.

Прыцягваюць увагу і іншыя старонкі краязнаўчага зборніка. С. Макарэвіч кнігай «Край мой верасовы» дазваляе пановаму ўгледзецца ў творчыя, жыццёвыя біяграфіі І. Лашуткі, Уладзіміра Папковіча, Анатоля Рогача. Многія імёны ўвогуле становяцца вядомымі якраз дзякуючы аўтару кнігі.

Не выклікае сумневу і тое, што ў кнігі пра літаратурна-мастацкую памяць Вілейшчыны павінен быць працяг. Таму чакаем наступных краязнаўчых зборнікаў таленавітага вандроўніка па роднай Вілейшчыне і ўсёй Беларусі С. Макарэвіча.

Усё для тых, хто множыць ураджай

Шчыруюць на палях Бярэ-зіншчыны камбайнеры, вадзі-целі, работнікі зернятокаў і сушылак. У бярэзінскіх культ-работнікаў таксама гарачая пара – яны распачалі акцыю «Культработнікі – героям жніва».

Агітацыйна-мастацкая бры-гада Багушэвіцкай сельскай бібліятэкі-клуба і Чыжахскага СДК завітала на зерняток вёскі Высокая Гара ААТ «Багушэ-вічы» са спецыяльна падрыхта-ванай праграмай «Гул працоў-ны поўніць гоні жніўнаю па-рою». Работнікі культуры адра-савалі шчырыя словы падзякі ўсім, хто множыць ураджай. Задорныя песні, вясёлыя байкі ў выкананні самадзейных ар-тыстаў узнялі настрой працаў-нікам жніва. Т. Бінжук не забы-лася прыхапіць з бібліятэкі стос часопісаў і газет для ах-вочых пагартцаў прэсу.

Творчая група культработ-нікаў і самадзейных артыстаў аграгарадкаў Брадзец і Сялі-ба разам з ідэолагам гаспа-даркі Т. Нікіцінай і вязаной кух-

няй Н. Цэхавай наладзіла два выезды на палявыя станы каля вёсак Налазы і Брадзец. Па ажыўленай рэакцыі і задаvole-насці на тварах слухачоў было відаць, што іх выезд на жніўнае поле аказаўся неадарэмным, і працаўнікі жніва ўдосталі пад-сілкаваліся хлебам надзённым і хлебам духоўным.

Калі дажджлівае надвор'е збавіла напружаны тэмп уб-орачнай у ААТ «Вяшэўка», агіт-брыгада «Ліра» супрацоўнікаў Вяшэўскай, Пагосцкай, Васі-леўшчынскай бібліятэк скары-стала вольную для земляробаў хвілінку і завітала на мехдвор, дзе прагучала літаратурна-му-зычная кампазіцыя «Хвала ру-

кам, якія пахнуць хлебам». Пад акампанемент баяна і дажджу механізатары карысна і цікава бавілі час.

Аднымі з першых пачалі ў раёне акцыю «Культработнікі – героям жніва» супрацоўнікі ўстановаў культуры вёскі Нові-на. У першыя жнівеньскія дні мастацка-творчая брыгада ў складзе бібліятэкара Галіны Кіклевіч, дырэктара СДК Ніны Клімовіч і самадзейных артыс-таў прынесла святочны на-строй на тэрыторыю мехдва-ра ААТ «Новіна».

Таксама цудоўны настрой пад пералівы гармоніка слын-нага бярэзінскага музыкі, лаў-рэата IX Міжнароднага фести-валю народнай музыкі «Зві-няць цымбалы і гармонік» і II абласнога фестывалю «Іграй, гармонік» Міхася Папругі пры-неслі работнікі Любушанскага СДК і бібліятэкі на палявы стан вёскі Несцяроўка, дзе завіха-ліся дбайныя механізатары «Купава-агра». З цікавасцю яны праслухалі, лічы, без адры-

ву ад жніва, віншавальна-му-зычную праграму «Славім пра-цу мы сягоння і яе герояў» ды інфармацыю па здаровым ладзе жыцця «Каб не стамляец-ца на жніве, адкінь, вясковец, шкодныя прывычкі», падрых-таваную бібліятэкарам Акса-най Рассека.

Лёгка на пад'ём культу-работнікі і самадзейныя артысты раёна пабывалі на ўсіх гарачых кропках жніва ААТ «Бярэзінскі», на зернятоку вёскі Чырвоная Зорка і на палявым стане вёскі Міхалёва, на палявых станах і зернятоках гаспадарак «Уша», «Першамайскі», на мехдвары ААТ «Паплавы-агра» ды ў іншых месцах.

Далучыліся да нашай акцыі і актывісты раённай грамад-скай арганізацыі «Беларускі саюз жанчынаў». Яны павінша-валі адзіную ў раёне жанчыну-механізатара, бярэзінскую ка-ралеву палёў Людмілу Краўцо-ву – прысвяцілі ёй оду, уручылі кветкі і памятны падарунак з ускладаннем саламянай зала-цістай кароны.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загадчык аддзела маркетынгу
Бярэзінскай ЦБ
Фота з архіва бібліятэкі

(Заканчэнне.

Пачатак на стар. 1)

2. Перабудаваць сістэму народ-най адукацыі ва ўсіх школах За-ходніх абласцей БССР у адпавед-насці з савецкай сістэмай народ-най адукацыі: а) увесці сумеснае навучанне навучэнцаў, ліквідаваў-шы дзяленне школ на мужчынскія і жаночыя; б) рэарганізаваць паў-шэхныя (польск.) школы 1-й сту-пені ў пачатковыя школы, школы 2-й і 3-й ступеняў – у няпоўныя ся-рэднія школы, гімназіі і агульна-адукацыйныя ліцэі – у сярэднія школы; в) на падставе савецкага заканадаўства і Канстытуцыі ССР і БССР спыніць выкладанне рэлігіі і выкананне рэлігійных аб-радаў ва ўсіх школах. Партаргані-зацыі пры ажыццяўленні гэтай за-дачы павінны забяспечыць глыбо-кую тлумачальную працу, якая выключыць усе адміністраванне і грубасць, якія могуць абразіць па-чучці веруючых.

3. Лічыць, што асноўная маса школ у заходніх абласцях БССР павінна быць беларускай...».

На XII з'ездзе КП(б)Б у лютым 1929 г. была пастаўленая задача аб пэўнавым увядзенні ў БССР усе-агульнага абавязковага навучання ў пачатковай школе дзяцей 8 – 11 га-доў. Да канца 1931/32 навучальна-га года 97,9% дзяцей рэспублікі было ахоплены такім навучаннем, а з восені 1932 г. у БССР пачалі ўводзіць усеагульнае абавязковае 7-гадовае навучанне і ліквідаваць аднакамлектныя школы (з адным настаўнікам і трохгадовым тэрмі-нам навучання). У заходніх жа аб-ласцях праводзілі рэарганізацыю існуючых школ: на савецкую сістэ-му навучання пачалі пераводзіць толькі са снежня 1939 г.

Адчуваўся недахоп педагогіч-ных кадраў. У заходнія раёны на-кіроўваліся настаўнікі з усходніх абласцей БССР, былыя беспрацоў-ныя. У 1940 г. 66 школ Вілейскай вобласці не працавала з-за адсут-насці настаўнікаў.

Пасляваенны час, адукацыя для ўсіх

Пасля Вялікай Айчыннай вайны востра адчуваўся недахоп памяш-канняў для школ, у аднаўленні якіх прымалі ўдзел як бацькі навуч-энцаў, так і самі школьнікі. Паў-сюдна ішло будаўніцтва так званым «метадам народнай будоўлі», праводзі-ліся суботнікі, вызва-ляліся школьныя па-мяшканні, што выка-рыстоўваліся пад час вайны як бальніцы, для гаспадарчых па-трэбаў. Да 1949 г. у Полацкай вобласці пра-цавала 895 школ, з іх беларускіх – 858, рускіх – 37. Для ўклю-чэння ў школу дзя-цей, якія мелі вост-рую патрэбу ў адзен-ні і абутку, стваралі-ся фонды ўсенавуча. Варта адзначыць, што маючы грошы ў гэтым фондзе, школы не заўсёды маглі іх выкарыстоўваць па той прычыне, што гандлёвыя арганізацыі і пра-мысловыя арцелі ў раёнах не выраб-лялі і не завозілі ні адной пары абут-ку, ні аднаго паліто для школьні-каў. Улік дзяцей, якія падлягалі ўсенавучу, быў ускладнены на рай-выканкамы і сельсаветы. Так на 1 снежня 1947 г. у Полацкай вобласці школу не наведваў 2 741 навучэнец, у тым ліку 262 чалавекі з-за адсут-насці адзення і абутку, 1 116 чала-век – з-за занятасці на працы баць-коў. Пад час халадоў, а таксама рэ-лігійных святаў, колькасць тых, хто не ходзіць у школы, павялічы-лася.

Вайна прывяла да змены ў скла-дзе і колькасці педагогічных кад-раў. У гарадскіх школах працавала толькі 13% настаўнікаў ад агульнай

іх колькасці. Востра адчувалася не-абходнасць у выкладчыках матэма-тыкі, фізікі, беларускай мовы. На-стаўнікам замежнай мовы часця-ком працавалі без спецыяльнай падрыхтоўкі, якія ў пэўнай ступені засвоілі яе пад час ву-чобы ў інстытуце (не на курсе асноўнай спецыяльнасці) або навучыліся гутарко-ваму вымаўленню пад час нямецкай аку-пацыі.

Полацкі абласны аддзел народнай аду-кацыі перыядычна інфармаваў Міністэр-ства асветы БССР пра недахоп настаўнікаў. Напрыклад, у 1948/49 навучальным го-дзе дадаткова патра-бавалася наступная колькасць настаўні-каў для 5 – 7 і 8 – 10-х

класаў: па Браслаўскім раёне – 70 чалавек, Докшыцкім – 33, Пліскім – 10, Відзайскім – 39, Мёрскім – 32, Дзісенскім – 36, Глыбоцкім – 11, Дунілавіцкім – 17, Шаркаўшчынскім – 20. Для паляп-шэння забяспечанасці настаў-ніцкімі кадрамі было прынятае ра-шэнне вярнуць у школы настаўні-каў, якія працуюць не па спецыяль-насці. Пасля вайны аднавілі працу звычайныя настаўніцкія інстытуты, курсы па падрыхтоўцы настаўні-каў, у верасні 1944 г. былі адкры-тыя педагогічныя вучылішча ў го-радзе Глыбокае і Паставы.

На 1 студзеня 1949 г. у школах Полацкай вобласці працавала 3 517 настаўнікаў, у тым ліку з вышэй-шай адукацыяй – 222, з іх жанчы-ны складалі 74%.

Павышаная ўвага надавалася

ідэйна-палітычнай падрыхтоўцы настаўніцтва, паўсюдна вялася ба-рацьба супраць наведвання настаў-нікамі храмаў. У той жа час і самі настаўнікі вялі актыўную паліты-ка-асветніцкую працу сярод на-сельніцтва і навучэнцаў.

У 1944 г. загадам народнага ка-місара асветы БССР было адмене-нае сацыялістычнае спаборніцтва ў школах. У загадзе было напісана: «Якасць работы педагога часта ацэньвалі ў залежнасці ад сярэдня-га процанта паспяховасці. Гэта аказала даўленне на настаўніка і ён часта пераставаў аб'ектыўна падходзіць да ведаў вучняў. Вучні задорна бралі на сябе розныя абавя-зацельствы, але хутка іх забывалі. Яны саздавалі падчас глебу для вы-рашчвання балтуноў і фармаліс-тай. Розныя “дошкі вучота” з кружками толькі дапамагалі раз-віццю ў класе, у школе штурмаў-шчыны, голай пагоні за ацэнкамі, часта пры раўнадушшы настаўні-ка да рачіснасці і якасці ведаў... У выніку такіх скажэнняў асноў вуч-эбна-выхаваўчай работы ў многіх школах фармальныя паказчыкі паспяховасці растуць, а ў сапраўд-насці вучні не становяцца ні больш пісьменнымі, ні больш адукава-нымі...».

Пяцібальная сістэма ацэнкі ведаў пачала прымяняцца з 1944 г.

У пасляваенны час пачала дзей-нічаць сетка школаў рабочай мо-ладзі, пазней пачалі працаваць школы сельскай моладзі. Навучан-не для пераросткаў ад 11 да 15 гадоў у вячэрніх школах вялося без адры-ву ад вытворчасці.

Дзякуючы напружанай працы педагогічных кадраў па стварэнні нанова сеткі школьных устаноў, увядзенню ўсенавуча, умацаванню матэрыяльна-тэхнічнай базы шко-лаў у цяжкія пасляваенныя гады, ішло інтэнсіўнае развіццё сістэмы народнай адукацыі заходняга рэгі-ёна ў 1944 – 1950 гады.

Нэла БАРАВІК,
дырэктар Дзяржаўнага архіва
г. Глыбокае

*(Заканчэнне.
Пачатак у № 32)*

Алжыр. Папраўляць здароўе Лазар паехаў у спякотны Алжыр – заморскую калонію Францыі. Там ён канчаткова сфармуляваў мэту свайго жыцця: ён паедзе ў Палесціну не лекарам, а Настаўнікам. Будзе навучаць свой народ забытай мове.

леі ў 1890 годзе выкладанне на іўрыце вялося ва ўсіх школах. У 1906 годзе ў Яфе была адкрытая першая іўрытмоўная гімназія, у 1914 годзе ў «Тэхніёне» пачалі выкладаць на іўрыце хімію, фізіку, вышэйшую матэматыку ды іншыя навукі. А ў 1920 годзе брытанская адміністрацыя Палесціны прызнала іўрыт трэцяй афіцыйнай мовай

ўнесены ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь. Распрацаваны эскізны праект ў якасці інвестыцыйнай прапановы па рэстаўрацыі і аднаўленні былой синагогі з прыстасаваннем пад музейна-культурны цэнтр імя Эліэзера Бен-Іегуды.

Парыжская синагога

У дзень беларускага пісьменства ў 2012 годзе ў Глыбокім быў урачыста адкрыты сквер слаўных землякоў, дзе ўстаноўлены бюст 8-і знакамітых ураджэнцаў Глыбоччыны, сярод якіх і Лазар Перэльман. Наладжаны сувязі з даўгаўпільскім краязнаўчым і мастацкім музеямі, атрыманыя звесткі пра Бен-Іегуду. Паступіла прапанова ад Захара Шыбека стварыць персанальны музей Лазара Перэльмана ў Лужках. Пачалася падрыхтоўка

ненце: летам 2012 года пад час наведвання Канады я звярнуўся ў асацыяцыю яўрэяў, выхадцаў з былога СССР, клуб «Лехаім», якім прапанова спадабалася. Яны нават прапанавалі, калі маршрут будзе дзейнічаць, пашырыць яго ўключэннем кропак «Канада – Карлавы Вары – Лужкі». Прыемна, што да ініцыятывы падключыліся чыноўкі з мясцовых

Захаваць памяць

Іерусалім. У 1881 годзе Бен-Іегуда ажаніўся з Дэборай Ёнас, сяброўкай юнацтва. Маладая сям'я пераехала ў Палесціну і пасялілася ў Іерусаліме. Там Эліэзер пачаў размаўляць на іўрыце з кожным, каго сустракаў, вымаўляў сотні неабходных словаў. Пазней гэтым заняліся і яго паслядоўнікі, у тым ліку і буйныя палітыкі.

У 1882 годзе ў Эліэзера і Дэборы нарадзіўся сын Ітамар. Усё было вызначана: з дзіцём трэба размаўляць толькі на іўрыце. Гэта будзе першы чалавек за дзве тысячы гадоў, для якога іўрыт – родная мова.

У 1884 годзе ў палесцінскіх школах адкрыліся першыя іўрыцкія класы. І адным з першых настаўнікаў быў Бен-Іегуда.

У 1888 годзе памерла Дэбора. У Іерусалім прыехала яе родная сястра Хемда, якая дапамагала выхоўваць дзяцей нябожчыцы. Неўзабаве выйшла замуж за Бен-Іегуду.

Ён валодаў моцнай харызмай: такія людзі падпарадкоўваюць пастаўленай мэце саміх сябе, родных і блізкіх. Чужыя цікаўнасці ў разлік не бяруцца.

Іўрыт стаў набіраць сілу: на поўначы краіны ў Галі-

побач з арабскай і англійскай.

У снежні 1922 года Эліэзер Бен-Іегуда памёр. Пrawdзіць яго ў апошні шлях прыйшлі 30 тысячаў чалавек.

Сёння на іўрыце размаўляюць больш за 6 мільёнаў жыхароў Ізраіля, сотні тысячаў яўрэяў у розных краінах свету. Бен-Іегуду лічаць сваім і ў Лужках, і ў Глыбокім, і ў Полацку, і ў Даўгаўпілсе, і ў Парыжы. А ў Ізраілі ў кожным вялікім горадзе ёсць вуліца, якая носіць яго імя.

На сённяшні дзень ужо ёсць і пэўныя дасягненні: рашэннем Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай Рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь ад 17.03.2013 г. ансамблю синагальнага двара ў складзе руінаў синагогі і міквы ў в. Лужкі Шаркаўшчынскага раёна нададзены статус нерухомай матэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасці, а таксама Пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 21.09.2010 г. № 1351 ансамбль синагальнага двара

Магіла Бен-Іегуды, Маслічная гара, Іерусалім

да 500-годдзя мястэчка, якое адбудзецца ў 2014 годзе. Прапановай ужо зацікавіліся і на іншым канты-

адміністрацыяў і міністэрстваў краіны.

У перспектывах хацелася б наладзіць супрацоўніцтва з профільнымі арганізацыямі: Міністэрствам замежных спраў Рэспублікі Беларусь, Пасольствам Дзяржавы Ізраіль у Беларусі, Міністэрствам спорту і турызму, Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь, а таксама з Беларускай дзяржаўным педагогічным універсітэтам імя Максіма Танка, які адкрыў факультэт па вывучэнні іўрыту. Таксама мяркуецца стварэнне фонду Лазара Перэльмана.

*Эдмунд ПІРЬІН,
г. Наваполацк*

Вялікая синагога ў Арэне, Алжыр

Вуліца Бен-Іегуды ў Іерусаліме

Паважаныя чытачы, калі ў вас з'явілася жаданне прыняць удзел у стварэнні гэтага маршруту, просім дасылаць свае заўвагі, гістарычныя матэрыялы, экспанаты (а ў далейшым і грашовыя сродкі ў фонд Лазара Перэльмана) на адрас: Віцебская вобласць, Шаркаўшчынскі раён, п/а Лужкі, вул. Маставая, д. 14, 211926 (тэл. 8 02154 38290), або: Віцебская вобласць, г. Наваполацк, вул. Калініна, д.13, кв.113, 211447 (тэл. 8 02145 32468).

Віктар Кабылінскі – наш зямляк, які належыць да мастакоў новага пакалення. Нарадзіўся ў сям’і служачых у 1952 годзе. Першыя навыкі малявання атрымаў ад маці, якая ў маладосці марыла стаць мастачкай, але вайна парушыла яе планы. Заўважыўшы здольнасці сына, яна стала раць развіваць іх, займалася з ім дома, а потым прывяла ў мастацкую школу.

З 1973 па 1976 год Віктар Васільевіч вучыўся ў Бабруйскім мастацкім вучылішчы, дзе авалодаў майстэрствам малюнка, кампазіцыі, жывапісу. Удзельнічаў у розных выстаўках. Першыя свае графічныя працы пачаў друкаваць у 13 гадоў у раённай газеце «Зара». Пасля друкаваўся ў шматлікіх іншых раённых газетах, а таксама ў газеце Прыкарпацкай ваеннай акругі «Слава родины», дзе займаў ганаровыя і прызавыя месцы сярод іншых ваенных мастакоў. З 1976 па 1982 гады працягвае вучобу ў Маскоўскім універсітэце мастацтваў на аддзяленні

Талант Пятровіцкага краю

Аўтапартрэт

жывапісу. Першая сумесная выстаўка ў галіне графікі і жывапісу праходзіла ў Львове сярод ваенных мастакоў. Пад час вучобы і яе заканчэння выканаў шмат заказаў у галіне манументальнага і дэкаратыўнага мастацтва (ропіс, чаканка, вітраж, разьба па дрэве і

інш.). Яго працы выстаўляліся ў Магілёве, Рэчыцы, Бабруйску, Мінску і ў іншых гарадах. Адбыліся і персанальныя выстаўкі ва Украіне і ў Расіі.

З 1976 па 1990 год працаваў у розных арганізацыях і краінах. Ва Украіне быў мастаком-афарміцелем мастацкіх вучылішчаў, галоўным мастаком-афарміцелем мастацкага камбіната. У Беларусі – мастаком па інтэр’ерах у Магілёве.

У 2012 годзе ў вёсцы Пятровічы Смалявіцкага раёна была арганізаваная выстаўка карцінаў Віктара Васільевіча. Тры карціны з калекцыі мастака знаходзяцца ў Пятровіцкай сельскай бібліятэцы.

Віктар Васільевіч працуе ў традыцыйнай мастацкай манеры. Творца з аднолькавым поспехам піша ў жанры тэматычнай карціны, партрэта, пейзажу. Партрэты В. Кабылінскага здзіўляюць глыбінёй

падачы таго ці іншага аблічча. На мой погляд, у жанры партрэта мастак асабліва ярка выражае сябе. Пейзажныя карціны Віктара Васільевіча напоўненыя цеп-

лынёй і духоўнасцю. У іх аўтар выяўляе высокую прафесійную культуру.

Творца і цяпер знаходзіцца ў пастаянным мастацкім пошуку, поўны натхнення і таленту. І гэты талент ідзе ад бязмежных пятровіцкіх абшараў і багатай душы гэтага незвычайнага чалавека.

Н. ЛУКАШОНАК,
бібліятэкар Сеткі публічных бібліятэк Смалявіцкага раёна

В. Кабылінскі «Родныя мясціны» (фрагмент)

Развіццё краязнаўства ў БССР

Таталітарны сталінскі рэжым, які хутка ўсталяваўся ў СССР, у БССР зліўся з антынацыянальнай пазіцыяй у дачыненні да беларускай мовы, літаратуры, мастацтва, навукі. Паслядоўнікі пазіцыі сакратара ЦБ КП(б) В. Кнорына, які не лічыў беларусаў нацыяй і выступаў за ліквідацыю іх «этнографічных асабенностей», пад сцягам перамогі сацыялістычных ідэяў змагаліся супраць гістарычнай накіраванасці краязнаўчых даследаванняў. Праявіўся таксама фармальны падыход да стварэння краязнаўчых арганізацыяў, калі кіраўніцтва ўстановаў і прадпрыемстваў імкнулася забяспечыць масавасць уступлення людзей у іх склад. Але на краязнаўчых з’ездах з трывогай адзначалася, што актыўна працуе меншая частка сяброў, прыводзілася лічба 5 %.

На Другой Усебеларускай краязнаўчай канферэнцыі (7–12 студзеня 1929 г.) былі прадстаўлены 8 круговых таварыстваў краязнаўства, 101 раённае, 96 краязнаўчых гурткоў, а ўсяго 301 краязнаўчая арганізацыя агульным лікам 10 510 сяброў. Гэта былі самыя высокія паказчыкі грамадскага краязнаўчага руху. На Трэцяй Усебеларускай краязнаўчай канферэнцыі (студзень 1930 г.) зафіксаванае існаванне 333 краязнаўчых арганізацыяў, але колькасць сяброў у іх паменшылася да 8 819 чалавек.

Пераарыентацыя на абслугоўванне задачай сацыялістычнага будаўніцтва прывяла да скажэння рэальных магчы-

масцяў краязнаўчых арганізацыяў. Так, на ўзроўні СССР было абвешчана, што «вывучэнне сыравіны – справа шырокіх працоўных масаў». Прапанавалася ствараць турыстычныя групы па 5–25 чалавек, якія маглі б «у час адпачынку» выйсці ў паход для адшукавання і даследавання карысных выкапняў. Папярэдне «на сталых занятках» група павінна была прайсці спецыяльнае навучанне, а раённыя ўлады абавязваліся забяспечыць турыстаў рыштункам і інструментамі. Але ў рэчаіснасці паспяхова геолога-разведачныя работы патрабуюць спецыяльнай прафесійнай падрыхтоўкі і спецыфічнай арганізацыі. Падобныя заведана невыканальныя задачы, што ставіліся ў канцы 1920-х – пачатку 1930-х гг., разбуралі краязнаўчы рух.

ЦБК каардынавала дзве асноўныя краязнаўчыя плыні: дзяржаўнае навуковае і грамадскі краязнаўчы рух. Каардынацыя краязнаўчай працы праз ЦБК заключалася ў тым, што таварыствы і гурткі прымалі актыўны ўдзел у дзейнасці секцыяў Інбелкульта, працуючы па прапанаваных ім праграмах і метадыцы, сумесна праводзілі навуковыя экспедыцыі ў многія рэгіёны БССР, абмяркоўвалі задачы і напрамкі краязнаўчай дзейнасці на з’ездах і канферэнцыях.

Вынікі даследаванняў дасылаліся ў секцыі Інбелкульта ў выглядзе пісьмовых паведамленняў і разнастайных матэрыялаў. Напрыклад, сумесная праца краязнаўчых таварыстваў, асобных края-

знаўцаў-аматараў і слоўнікавай камісіі Інбелкульта вялася пры падрыхтоўцы краёвых слоўнікаў жывой беларускай мовы. Ад краязнаўчых арганізацыяў Інбелкульта атрымліваў багаты матэрыял па фальклору, этнаграфіі, назіраннях за з’явамі прыроды. Краязнаўчыя арганізацыі дасылалі сабраныя матэрыялы і ў Горацкую сельскагаспадарчую акадэмію, у ЦБК РСФСР і ў іншыя дзяржаўныя ўстановы.

ЦБК і краязнаўчыя арганізацыі развівалі сувязі з краязнаўчымі цэнтрамі РСФСР, з навуковымі і краязнаўчымі арганізацыямі Польшчы, Літвы і іншых краінаў. Найбольш актыўныя стасункі падтрымліваліся з ЦБК РСФСР. Туды адпраўляліся інфармацыйныя і даследчыя матэрыялы, адказы па запыхах, экзэмпляры беларускага часопіса «Наш край». Беларускія краязнаўцы ўдзельнічалі ў краязнаўчых з’ездах і канферэнцыях у РСФСР.

Цэнтралізаванае кіраванне краязнаўчым рухам праз ЦБК было аптымальным для свайго часу – дазваляла прыцягваць краязнаўцаў да выканання маштабных праграмаў, забяспечыць неабходную метадалагічную падрыхтоўку для правядзення даследаванняў. ЦБК былі распрацаваныя шматлікія праграмы краязнаўчых даследаванняў рознай тэматыкі, якія друкаваліся асобнымі выданнямі і на старонках часопіса «Наш край». Метадалагічная падрыхтоўка была адной з найбольш актуальных задачай, паколькі ўпершыню да краязнаўства далучыліся тысячы людзей з невысокім агульнаадукацыйным узроўнем. У ЦБК распрацоўваліся інструкцыйныя і метадычныя матэрыялы па збіранні фактычнага матэрыялу, яго запісу і іншых формах фіксавання і апрацоўкі. Для павышэння ўзроўню краязнаўцаў па радыё перадаваліся цыклы метадычных лекцыяў, друкаваліся артыкулы ў перыядычных выданнях, рабіліся даклады на краязнаўчых з’ездах і канферэнцыях, на настаўніцкіх курсах. ЦБК было пастаўленае пытанне аб уяўленні курса краязнаўства ва ўсіх тэхнікумах і ВНУ і вырашанае станоўча. Сябрамі ЦБК быў складзены «План курса краязнаўства ў вышэйшых навучальных

установах і тэхнікумах», які рэалізаваны быў толькі ў некаторых тэхнікумах, пераважна педагагічных. З гэтай жа мэтай ЦБК сумесна з Таварыствам краязнаўства пры БДУ былі арганізаваныя паўтарамесячныя курсы-студыі па краязнаўстве, якія наведвалі каля 200 студэнтаў ВНУ і тэхнікумаў Мінска.

Сярод дзеячаў ЦБК і краязнаўства ў цэлым галоўная роля належала М. Каспяровічу. Яго дзейнасць пачалася на Віцебшчыне, дзе энергічны аматар пад час гутарак з сялянамі на кірмашах і святах збіраў словы народнай мовы і выразы. Там стварыў адну з самых шматлікіх і дзейсных краязнаўчых арганізацыяў, далучыўшы да працы сотні настаўнікаў, аграномаў, работнікаў хатаў-чытальняў. На пасадзе вучонага сакратара ЦБК актыўна ўдзельнічаў у рашэнні арганізацыйных і метадычных пытанняў краязнаўства. Аўтар кнігі «Краязнаўства» (1929), першай абгульняючай працы па галіне, аналізаваў развіццё краязнаўчага руху ў Беларусі, раскрыў метадычны патэнцыял даследча-пошукавай краязнаўчай дзейнасці. З сучасных пазіцыяў не з усімі высновамі аўтара можна пагадзіцца. Напрыклад, вылучэнне «этапаў польскага і рускага краязнаўства на Беларусі» не раскрывае ўсёй складанасці перапляцення гісторыка-культурных уплываў і замацоўвае факты мясцовай краязнаўчай дзейнасці за небеларускімі культурнамі.

Па ўсіх гэтых кірунках дзейнасці ЦБК і мясцовымі краязнаўчымі арганізацыямі БССР былі дасягнутыя значныя поспехі, што дазваляе сцвярджаць аб найвышэйшым пад’ёме краязнаўчай працы. Аднак наступілі благія часы: з першай хваляй рэпрэсіяў супраць нацыянальнага адраджэння краіны краязнаўчы рух быў разбураны, ідэалагічна скажоны яго змест, вядучыя кіраўнікі і вучоныя, як і многія шараговыя краязнаўцы, сталі ахвярамі рэпрэсіяў. У 1930 г. былі змененыя старшыня і навуковы сакратар ЦБК (імі сталі В. Серафімаў і В. Самцэвіч).

Валянціна САІТАВА

(Працяг будзе)

Віктар ШНІП

Апошні паўстанец 1863 г.

Зноўку завіруха замятае край,
Вогнішча трапечацца ў гнілой цямнечы.
Хоць яшчэ бізун маскальскі помняць плечы,
Ды ўжо знаеш ты, што воля ўсё ж – не рай.
І заўжды патрэбны зброя, воі, сіла,
Каб жыццё ад розных злыдняяў бараніць.
Воўк, нібы на кроў, на вогнішча глядзіць,
Чорны лес, як раскапаная магіла.
Ты ў магіле. Хоць жывы, ды не вясёлы,
Ты паўстанец, і ты выбраў шлях крыві.
І сяброў тваіх табе не ажывіць,
І гараць, як свечкі, хутары і сёлы,
Што падпалены чужацкаю рукою.
І не снег лятае ў цемры над табой –
Гэта твой анёл душу тваю чакае.
І цябе не кліча за сабой Кастусь,
Ды ў цябе шчэ вераць маці, Беларусь,
І што будзе заўтра, толькі смертка знае.
А пакуль што ў цемры вогнішча дыміць,
І цяпло ў нябёсы, як душа, ляціць.

Воля Кастуся Каліноўскага

Беларусь – не царам маскоўскім,
Беларусь – не варшаўскім панам!
Алесь Дудар

Што выбраць:
волю ці няволю? –
Хутчэй да здрадніка
пытанне.
У змагара ліхая доля,
Са смерцю вольнае каханне.
Чужынцам крыўская пагоня
Спакойна не дае ўладарыць,
Таму й пяюць хвалу кароне
І нішчаць вольныя
штандары.

А хто чужы?
Хто здрадзіў волі,
Сваю зямлю прадаў за словы.
А хто свае?
Хто ў ратным полі
За Край паклаў свае галовы.
І хай разгромлена
паўстанне,
І хай панішчаны штандары,
Але не можа быць пытання:
Каму Айчына ўладарыць?

Спавівае вечар далі

Заміраюць лета крокі,
Спахмурнеў смалісты бор,
Нізка коцяцца аблокі,
Трэпле вецер дрэў убор.

Спяць суцішаныя пожны,
Восень пекны тчэ абрус –
Сыпле, сцэле ліст апошні
Жвавых ветрыкаў хаўрус.

Надвечоркавай парою,
Ураскошы забыцца,
Зноў аб шчасці цешу мрою
Для далейшага жыцця.

Спавівае вечар далі,
Месяц выглянуў з-за хмар,
Папльылі туманаў хвалі
Над суладдзем сноў і мар.

І да самага світання
Неба – зорны парасон –
Атуляе развітальна
Аб мінулым леце сон.

Не сумуй

Сіратліва плыве ў паднябессі
Тонкай рыскай чародка
гусей,
І матыў развітальнае песні
Асядае тугою ў расе.

Шэпча лета дзянёчак апошні:
«Не сумуй, час расстання
міне,
Да цябе праз туманы,
па пожны
Прыплыву я ў загадкавым
сне...»

Ціха восень ахутае срэбрам
Летуценнасці зорныя сны.
А для шчасця так мала
патрэбна –
Зноў вітаць дзіўны
росквіт вясны.

Рэгіна РЭЎТОВІЧ,
г. Дзяржынск

Фота Алеся САЧАНКІ

Ідучь сляпяя бандурысты па Украйне, крочаць па паўднёвых беларускіх землях. Жаласлівыя спевы іх далёка разносяцца навокал. Паслухае іх стары чалавек – сляза скоціцца па шчацэ, паслухае маладзіца – засумуе. А ў бацькі сямейства міжволі сціснуцца кулакі ў праведным гневе. Пра казацкую долю спяваюць бандурысты. Пра гонар і пагібель казакоў.

Пытаецца Дняпро ў ціхага Дуная:

«Ціхі Дунаю!
Чом я сваіх казакоў на табе не чуваю?
Ці тваё Дунайскае горла
маіх казакоў пажэрла?
Ці твая Дунай-вада маіх казакоў забрала?
Усе кветкі лугавыя нізенька галовы схілілі,
Бо маіх казакоў паны пабілі...»

Ідучь па Украйне, крочаць па паўднёвых беларускіх землях сляпяя бандурысты, былыя казакі, што страцілі зрок на полі бітвы. І спяваюць пра свайго правадыра. Пра казацкага палкоўніка Крычэўскага.

Хто ж такі гэты Крычэўскі? Чым вызначыўся? Што зрабіў такога, каб складалі аб ім песні? Можа, адзін супраць цэлай арміі варожаі выходзіў у поле? Можа, галаву турэцкага султана ў Сеч на піке сваёй з-за мора прывёз? Не было такіх подзвігаў у казака. Але і без іх жыццё яго, нібыта песня, сталася. Бо ў песню ператвараюцца дзеянні любога, хто аддае жыццё за годнасць свайго народа, веру продкаў сваіх ды волю сваёй зямлі...

З'явіўся на свет казак нездалёк Брэста, у маленькай вёсачцы Крычава. Дзед яго ды прадзед праваслаўнай веры былі. А бацька каталіцтва абраў. Так што хрысцілі малага ў касцёле, даўшы імя Станіслаў. Сям'я багатай не лічылася, але каталіцтва дало магчымасць навучаць хлопца. Ведаў Станіслаў, стаўшы дарослым, лаціну, нямецкую, польскую ды французскую мовы. А яшчэ ваенную справу настаўнікі выклалі яму. Добра выклалі.

Калі Станіслаў Крычэўскі патрапіў на вайсковую службу да караля Рэчы Паспалітай у войска кароннае – пра тое звестак не засталася. Аднак вядома, што ў 1627 годзе, пад час вайны са Швецыяй, ён ужо ўзначальваў харугву цяжкаўзброеных вершнікаў-гусараў. Вызначыўся Станіслаў адвагай сваёй, кемліваасцю ды валоданнем шабляй. За тое палюбіў яго гетман вялікі каронны Станіслаў Канецпольскі. Цёзка Крычэўскага. Стаў апекавацца над ім. У 1643 годзе быў Крычэўскі ўжо палкоўнікам Чыгрынскага рээстравага казацкага палка. І служыў у палку гэтым сотнікам добры казак Зіновій Багдан Хмяльніцкі. Пасябралі Хмяльніцкі ды Крычэўскі. І нават кумамі сталі, як пахрысціў пан палкоўнік сотнікавага сына Юрку.

Іншыя казакі таксама чыгрынскага палкоўніка шанавалі. У тыя часы камандзірамі рээстравых казакоў толькі каталікаў прызначалі. І многія з іх здэкаваліся ў фанабэрыстасці сваёй з праваслаўных падначальных, ставіліся да іх амаль як да халопаў. А Крычэўскі быў не такім. Памятаў пра продкаў сваіх. Разумеў, што Бог аднолькавымі стварыў і тых, хто ў касцёл на набажэнствы ходзіць, і тых, хто схіляецца перад абразамі ў царкве.

Шанавалі казакі свайго палкоўніка. І ён іх шкадаваў пад час бітвы. Дарэмна на смерць не пасылаў, але і ад славы не адгароджваў. Разам славу здабывалі ў бітве з татарамі каля ўкраінскага горада Ахматаў.

С. Канецпольскі

(Працяг на стар. 8)

Не гуляйце ў «ядомы – неядомы»!

Назапасіць на зіму грыбоў – справа добрая і карысная. Але арыентуюцца ў грыбной разнастайнасці далёка не ўсе, што часта можа прыводзіць да атручвання ці нават да трагічных наступстваў.

Вызначыць па знешнім выглядзе, атрутны грыб ці не, даволі складана. Выключэннем тут толькі вядомы ўсім сваёй чырвонай афарбоўкай мухамор. З іншымі відамі складаней, напрыклад, вельмі лёгка зблытаць бледную паганку і сыраежку. Таму перш за ўсё неабходна дакладна ведаць ядомыя грыбы і ніколі не браць тыя, што выклікаюць сумневы.

Неядомыя грыбы, як правіла, растуць асобна, па адным. Пабачыць такія ў полі ці на лузе амаль немагчыма. Унізе іх ножкі ёсць мешкападобнае ўтварэнне, а ўверсе на шапачцы – невялікія лускавінкі. Іх пах можна параўнаць з бульбай ці радыскай. Памятайце – усе неядомыя грыбы маюць пласціністую структуру: пад іх шапачкай пласцінкі разыходзяцца веерам да ножкі.

Не збірайце грыбы побач з прамысловымі прадпрыемствамі, звалкамі, апрацаванымі хімікатамі палямі, побач з чыгункай і шашой. Не варта збіраць першыя грыбы пасля спякотных дзён. Небяспечным таксама можа стаць ядомы грыб, знойдзены побач з бледнай паганкай, асабліва старой. Уся справа ў спорах, якія могуць патрапіць на ядомы грыб, а пасля яго ўжывання прывядуць да атручвання.

Часам небяспеку для здароўя нясуць і ядомыя грыбы, што былі няправільна апрацаваныя. Яны не церпяць доўгага захоўвання: апрацоўваць сабраныя грыбы трэба адразу. Калі ў вас няма такой магчымасці, то пакладзіце іх у халадзільнік, склеп ці іншае прахалоднае месца і заліце халоднай падсоленай вадою (пасля гэтай працэдуры ў вас ёсць 2–3 гадзіны). Не саліце і не марынуйце грыбы ў ацынкаваным ці алюмініевым посудзе. Не варта закатаць грыбы металічнымі накрыўкамі (у герметычных банках можа развіцца бутулізм). Найлепшы варыянт – накрыць ёмістасць шчыльнай папераю і захоўваць у халадзільніку. І канечне, ні ў якім разе не ўжывайце грыбы сырымі!

Атручванне грыбамі – сур'ёзны выпадак, які можа прывесці да смерці. Востры боль у жываце, агульная млявасць, панос, страта прытомнасці – характэрныя прыкметы шкоднага ўздзеяння атрутных рэчываў, што ўзнікаюць праз 30 хвілінаў, часам праз 2–3 гадзіны. У гэтым выпадку неабходна тэрмінова прамыць страўнік: выпіць шмат цёплай вады са слабым растварам марганцоўкі, пасля выклікаць рвоту. Паўтарыце працэдуру 2–3 разы і выпіце некалькі таблетаў актываванага вугалю. З дапамогай слабительнага прачысціце кішчэчнік. Калі паляпшэнняў не назіраецца, выклікайце хуткую дапамогу.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ, інспектар ЦРАНС
г. Мінска

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Восенню 1643 года гетману Канецпольскаму стала вядома, што хан Махмуд-Грэй рытуе паход на Украіну. Раней заўжды бывала так, што супраць татараў польскія войскі выступалі тады, калі дзікія верхнікі здзейснілі свой набег і займаліся рабаваннем гарадоў і вёсак Рэчы Паспалітай. Даганялі татараў звычайна ўжо на зваротным шляху ў Крым. Адбівалі, калі атрымлівалася, у іх палон, адбіралі здабычу. І перамогі былі, але спусташэнняў пазбегнуць не ўдавалася.

Терб роду Крычэўскіх

На гэты раз гетман Канецпольскі вырашыў сустрэць крымчакоў на мяжы. Наладзіў дасорную службу, якую неслі лёгкаўзброеныя палкі. А былі гэта полк Крычэўскага ды полк пана Забужскага. Добра зрабілі справу сваю казакі. Своечасова даведаўся гетман, што падышлі татараў да Дняпра і спрабавалі пераправіцца каля Тавані. Аднак берагавыя адхоны былі пакрытыя лёдам, і татараў адмовіліся ад сваёй задумкі. Даведаўшыся, у які бок яны рушылі ад Тавані, можна было зразумець, куды далей ляжа іх шлях. Сабраў гетман усе сілы свае ў зручным для яго месцы на шляху гэтым, да бітвы падрыхтаваўся. Бітва тая адбылася 30 студзеня 1644 года. Разбілі ўшчэнт каронныя войскі Рэчы Паспалітай крымчакоў. Да самага вечара гналіся пасля за татарамі, што ратаваліся ўцёкамі, казакі Крычэўскага. Са славай ды багатай здабычай вярнуліся яны дадому. Адсвяткавалі перамогу, памянулі тых, хто загінуў...

А ў 1646 годзе здарылася бяда. Па адным казаку ўдарыла, а адклікнулася ў сэрцах усіх чыгірынцаў. У адсутнасць Багдана Хмяльніцкага на хутар яго Суботава здзейсніў наезд польскі шляхціц Даніэль Чаплінскі. Усё каштоўнае вывез, дзесяцігадовага сына Багданавага, які ўступіцца за правы бацькі паспрабаваў, загадаў засекчы да смерці...

Пайшоў у суд па праўду сотнік Хмяльніцкі – не знайшоў праўды. Самога невядома за якія правіннасці ў турму кінулі. Адныя казакі меркавалі, пан Чаплінскі яшчэ раней заявіў на сотніка, маўляў, без згоды гвалтоўна звез сястру яго ў Суботава Багдан, Ганну Чаплінскую. Аднак, усе ведалі – Ганна сама ад жорсткага брата збегла. А Хмяльніцкі, па тых часах удавец, хацеў пачэсна абвінчацца з ёю. Іншыя аднапалчане Багданавы меркавалі, што не вытрымаў іх саратнік няправеднага рашэння судовага. Проста перад вачыма суддзю накінуў с шабляй на забойцу сына свайго. Рознае казалі. Але ўсе ведалі адно – Чаплінскі даўно ўжо вока на Суботава паклаў. Страцяць Багдана – яму багаты хутар дастанецца. А Хмяльніцкага і праўда да ганебнай смерці асудзілі.

Узяў тады самых верных, самых адданных казакоў палкоўнік Крычэўскі, і пайшлі яны сотніка вызваляць. Таемна ўначы прабраліся да вязніцы, адчынілі дзверы – ідзі, казак, на волю! Вырашыў Хмяльніцкі рушыць на Сеч. Там яна – воля казачая. Там з радасцю прымаюць тых, хто ўмее трымаць шаблю ў руках. І спачуваюць усім пакрыўджаным і прыніжаным. Багданавы ратавальнікі разам з ім вырашылі ісці. А Крычэўскі застаўся са сваім палком. Каб пазбавіць астатніх ад гневу ворагаў Хмяльніцкага. Яго ніхто каля вязніцы не бачыў, дык удалася ўсю віну за ўцёкі Багданавы на тых, хто разам з ім знік, перакласці.

Чыгірын на фота 1902 г.

(Працяг будзе)

Верасень

10 – Штэйнер Іван Фёдаравіч (1953, Столінскі р-н), літаратуразнаўца, крытык, даследчык, выдатнік адукацыі Беларусі, лаўрэат прэміі НАН Беларусі (2007) – 60 гадоў з дня нараджэння.

14 – Левавіч Леанід Кірэвіч (сапр. Лявонаў; 1938, Касцюковіцкі р-н), пісьменнік, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя І. Мележа (1999), прэміі Фёдаравіч прафсаюзаў Беларусі (2005) – 75 гадоў з дня нараджэння.

16 – Дашук Віктар Нічыпаравіч (1938, Хойніцкі р-н), кінарэжысёр, сцэнарыст, аператар, журналіст, народны артыст Беларусі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1976), Дзяржаўнай прэміі СССР (1985) – 75 гадоў з дня нараджэння.

16 – Кавязін Мікалай Аляксандравіч (1898, Жлобін – 1950), акцёр, рэжысёр, заслужаны артыст Беларусі – 115 гадоў з дня нараджэння.

16 – Салавей Іван Аляксандравіч (1918, Мінскі р-н – 1988), беларускі жывапісец – 95 гадоў з дня нараджэння.

18 – Валчэцкі Леанід Паўлавіч (1913, Вілейскі р-н – 1991), тэатральны дзеяч, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

20 – Арсеннева Наталля Алексееўна (1903, Азербайджан – 1997), беларуская паэтка, перакладчыца – 110 гадоў з дня нараджэння.

Жарт тыдня ад Каласка і Калінкі

На вяселлі да вышпў-шага аўцюка звяртаецца сусед:

- Ціханавіч?
- Не чуе.
- Кум?
- Не разумее.
- Дзядзька Ахрэм?
- Не адчукаецца.
- Аўцюк?
- Га!

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МОВА МАСТАЦКАЙ літаратуры – разнавіднасць агульналітаратурнай мовы, якая пяртаючы (адлюстроўваючы) у мастацка асэнсаванай форме яе складаную і шматаспектную сістэму, мае свае спецыфічныя функцыі, спосабы выражэння, служыць сродкам перадачы думак і пачуццяў пісьменнікаў. Мова займае ў мастацкай літаратуры найважнейшае месца, паколькі з'яўляецца першаэлементарна мастацкім твораў. Мастацкая літаратура не існуе без той ці інш. пісьмовай мовы. «...Слова для пісьменніка – гэта асноўная канва, па якой будзе ён сваю мастацкую творчасць» (Якуб Колас). Побач з асноўнай функцыяй мовы (камунікатыўнай) мова мастацкай літаратуры выконвае спецыфічную функцыю – эстэтычнае ўздзеянне на чытача. Агульналітаратурная нацыянальная мова адлюстроўвае нацыянальную спецыфіку і культуру народа, з'яўляецца аб'ектам унармавання, апрацоўкі майстрамі слова і ацэньваецца з пазіцыяў эстэтычнасці. Калі ў адносінах да агульналітаратурнай мовы эстэтычнасць – атрыбутыўная якасць, то ў мове мастацкай літаратуры яна набывае функцыянальнае прызначэнне як сродак этнанакіраванага ўздзеяння на чытача. Мова мастацкай літаратуры выконвае і агульныя функцыі мовы, што атрымліваюць сваю спецыфіку, звязаную з прызначэннем і асаблівасцямі мастацкай літаратуры. Так, галоўная функцыя мовы рэалізуецца ў мове мастацкай літаратуры шляхам перадачы ў мастацкай форме думак і пачуццяў аўтараў чытачам, функцыя выражэння думкі як найважнейшая ў адносінах да свету паняц-

цяў, думак, пачуццяў – з дапамогай сукупнасці прыёмаў і сродкаў выражэння ідэі мастацкага твора, функцыя адлюстравальнага абазначэння як найважнейшая ў адносінах да свету прадметаў, з'яваў жыцця – шляхам мастацкага адлюстравання з'яваў і падзеяў рэальнасці. Дзякуючы выкананню апошняй функцыі можна, напр., зрабіць заключэнне, што трылогія Якуба Коласа «На ростанях» – адлюстраванне жыцця і дзейнасці беларускай вясковай інтэлігенцы гістарычна канкрэтнага перыяду.

Вядома, што мова абагуляе, аднак у мастацкай літаратуры абстрактнасць мовы спалучаецца з выражэннем канкрэтна-адчувальнага свету. Вялікім майстрам слова дасягнуць спалучэння ў выражэнні ідэяў, думак і пачуццяў дапамагаюць вобразнасць, паліфункцыянальнасць, канкрэтнасць іх мовы.

Асаблівае месца ў мове мастацкай літаратуры ў параўнанні з агульналітаратурнай займаюць стылі мовы і яе функцыянальныя разнавіднасці. У мастацкіх творах могуць ужывацца элементы ўсіх стыляў (афіцыйна-дзелавы, публіцыстычны і інш.), функцыянальных разнавіднасцяў (гутарковая мова), а таксама рысы ненармаванай, некадыфікаванай сферы мовы. Але ў кантэксце мастацкага твора яны атрымліваюць функцыю эстэтычнага ўздзеяння, выступаюць сродкамі стварэння вобразаў, з'яўляюцца паліфункцыянальнымі, падпарадкоўваюцца агульнай задачы.

(Заключэнне артыкула ў наступным нумары)